

معرفی کتاب: هویت کردی، گفتمان و رسانه های نوین اثر جعفر شیخ الاسلامی

معرفی و نقد: دنیز اکیکی

زبان اثر: انگلیسی

انتشارات: پالگریو مکمیلان

چاپ اول: 2011 نیویورک

❖ معرفی کتاب: هویت کردی، گفتمان و رسانه های نوین

اثر جعفر شیخ الاسلامی

📍 (Kurdish identity, discourse, and new media, by Jaffer Sheyholislami, New York, Palgrave Macmillan, 2011.)

✓ دنیز اکیکی، دانشگاه ایالتی تنسی

❖ ترجمه: کانال خانه کتاب کردی

۱. دکترای مطالعات کردی از دانشگاه اگزتر انگلستان

رشد ناسیونالیسم و هویت های ملی در دهه های اخیر، با دو فرض جدید در گستره جامع علوم اجتماعی همراه شده است: (۱) هویت های ملی برساخت های گفتمانی حاصل از «جوامع خیالی»^۲ می باشند و (۲) فن آوری های ارتباطی مدرن نقش مهمی در ساخت و انتشار گفتمان های هویت بازی می کنند. (Anderson, 2006; Billig, 1995; McLuhan, 1964).

تحلیل گفتمان انتقادی (CDA)، با در نظر داشتن شکل گیری هویت به عنوان یک فرایند گفتمانی، و هدف توضیح عملکرد توابع ایدئولوژیک زبان در سوء کاربرد قدرت اجتماعی، سلطه، نابرابری و جعل، ابزار و رویکرد موثری در بررسی رابطه بین زبان، قدرت و ایدئولوژی می باشد. (van Dijk, ۲۰۰۳; Fairclough, 1995; Wodak, de Cillia, Reisigl & Liebhart, 1999).

در حوزه مطالعات کردی کارهای معدودی با تمرکز بر موضوع تاثیر و قدرت فن آوری های ارتباطی مدرن در ساخت و انتشار هویت ملی کردها صورت گرفته است. (حسن پور، ۱۹۹۸؛ رومانو، ۲۰۰۲) با این حال، این آثار نیز فاقد مبنای تجربی مشخصی در مورد گفتمان کردی هویت می باشند، شکافی که می تواند توسط مطالعات گفتاری زبان شناختی رسانه های جمعی پر شود.

«هویت کردی، گفتمان و رسانه های جدید» اولین کتابی است که با بررسی رابطه میان هویت ملی، گفتمان و فن آوری های ارتباطی مدرن در حوزه کردی، به پرکردن این شکاف پرداخته است. این کتاب، فراتر از ارائه دیدگاه

² . imagined communities

های نظری در باب گفتمان؛ ساخت گفتمانی هویت کردی را از خلال داده های تجربی تلویزیون کردستان (KTV) و وب سایت های اینترنتی کردی، که با دقت توسط نویسنده گردآوری شده، تحلیل می کند. شیخ الاسلامی با کاربست تحلیل گفتمان انتقادی تحلیل متنی دقیقی از رسانه های کردی انجام می دهد تا راهبردها و راهکارهای گفتمانی و همچنین نشانگان زبانشناسی و سمعی و بصری مورد استفاده در گفتمان هویت کردی را نشان دهد. تحلیل متنی دقیق عبارات برگرفته از منابع رسانه ای کردی نشان می دهد که در فناوری های رسانه ای نوین زبان چگونه در ساخت هویت ها عمل می کند. نویسنده به منظور توضیح چگونگی تأثیر بستر اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بر روش های تولید، توزیع و مصرف متون، تحلیل های متنی را با تحلیل ماتریس های اجتماعی_فرهنگی و سیاسی تکمیل می کند. (ص ۱۵).

این کتاب شامل ۹ فصل است که به نوبه خود می تواند به دو بخش تقسیم شود. بخش اول؛ شامل فصل های ۱-۴، حاوی ملاحظات نظری و روش شناختی، از جمله: تحلیل گفتمان انتقادی، مفروضات کلیدی و پایه، و مفاهیم اساسی مربوط به هویت و ناسیونالیسم می باشد، همچنین ارتباط درونی میان گفتمان، هویت ملی و رسانه ها را تشریح می کند. علاوه بر این، خواننده را با پیشینه تاریخی گُردها و سرشت از هم گسیخته هویت کردی آشنا می سازد. این بخش همچنین مبحثی جالب و قابل تامل درباره دلایل شکست رسانه های سنتی (به عنوان مثال: مطبوعات، رادیو و تلویزیون کابلی) از برساختن یک جامعه کُردی خیالی (imagined) و موفقیت تکنولوژی های ارتباطی

مردن (مانند: تلویزیون های ماهواره ای و اینترنت) در ساخت و انتشار گفتمان هویت های ملی آمده است.

شیخ الاسلامی یک روش متداول را با ترکیبی از چارچوب سه بعدی فرکلاف (Fairclough 1995) و رویکرد تاریخی - گفتمانی (بسط یافته توسط تحلیل گفتمان انتقادی مدرسه وین) (Wodak et al 1999) اقتباس کرده است. رویکرد فرکلاfi به نویسندگان اجازه می دهد تا داده های تجربی خود را به صورت (۱) متنی، (۲) کاربست گفتمانی و (۳) سطوح عمل اجتماعی فرهنگی تحلیل کنند، در همین حال یک نسخه اصلاح شده^۳ از رویکرد تاریخی گفتمان در قالب حوزه کلان مضمونی یا معنایی، نویسنده را به چارچوبی برای تحلیل محتوای مضمونی مجهز می کند. (Wodak et al., 1999, p. 30)

بخش دوم؛ شامل فصل های ۵-۹، بدنه اصلی کتاب را، تا آنجا که به تحلیل داده های تجربی مربوط است، تشکیل می دهد. فصل ۵ به کاربست های گفتمانی تلویزیون کردستان (KTV)، به ویژه فرآیندهای تولید، انتشار و مصرف متن اختصاص دارد. این تحقیق درباره کاربست های گفتمان، حول این محور است که آیا برنامه سازی تلویزیون کردستان (KTV) به ارتقاء

۳. عناصر آن عبارتند از: ساخت گفتمانی یک تاریخ مشترک، ساخت گفتمانی اکنون و آینده ای مشترک، ساخت گفتمانی زبان مشترک، ساخت گفتمانی نشانه های ملی مشترک، و ساخت گفتمانی یک قلمرو و میهن مشترک.

در حالی که در بررسی وداک و همکاران، زبان مولفه بی جزئی از منظومه فرهنگی هویت اتریشی محسوب می شود، در مورد گُردها عنصر هویتی عمده بی است که سزاوار است مطابق عمل مولف، ذیل یک بخش مجزا بررسی شود.

سطح و میزان هویت پان کردی (ملی) و یا هویت محلی (کردستان عراق) (ملی) منجر شده است. پس از ارزیابی کاربری های گفتمانی کانال، نویسنده به فهم زبان شناختی این کاربری های گفتمانی در تجزیه و تحلیل ویژگی های متن خود می پردازد - به عنوان مثال: گزینه های واژگانی و دستوری، دستگاه های استعاری و نشانه های صوتی و تصویری. تحلیل با تمرکز بر اصل مالکیت نشان می دهد که این کانال چگونه در راستای منافع سیاسی مالک خود، حزب دموکرات کردستان (KDP) از آشکار نمودن کردستانی بزرگتر در گفتمان خود، ممانعت می کند. حزب دموکرات کردستان (KDP)، مسلما قوی ترین حزب سیاسی است که «به دنبال ایجاد یک دولت کردی بزرگتر نیست، بلکه بدنبال خودمختاری اقلیمی برای کردستان عراق در درون مرزهای عراق فدرال است» (ص ۶). به عنوان مثال، مولف در تحلیل خود از گزارش های جوی (وضعیت آب و هوا) تلویزیون کردستان (KTV) و همچنین ویدیو کلیپی با مضمون موسیقی وطن پرستانه، که به طور مرتب از تلویزیون کردستان (KTV) پخش می شود، با تفسیر متن و جلوه های بصری، به گونه ای منحصر به فرد روش های ظریفی را نشان می دهد که در خلال آن تلویزیون کردستان (KTV) مفهوم کردستان بزرگتر را بازتولید می کند.

فصل های ۷ و ۸ به ترتیب، با استفاده از چارچوب روش شناختی مشابهی، به کاربری های گفتمانی و تحلیل متن فضای اینترنت کردی اختصاص یافته اند. فصل ۷ بر روی فضاهای اینترنتی کردی مانند: وب سایت ها، اتاق های گفتگو، یوتیوب و فیسبوک متمرکز شده است. نویسنده در اینجا، مفهوم توانمند

سازی از طریق اینترنت را برای صدای جایگزین گروه های حاشیه ای که از دسترسی به مراکز قدرت و رسانه حذف شده اند، برجسته می کند. در حالی که این موضوع خاطرنشان شده که محرومیت دسترسی به فضای دیجیتال و سانسور سیاسی که توسط دولت های منطقه ای اعمال می شود، مانع از دسترسی آسان کردها به اینترنت شده است، شیخ الاسلامی به طرز متقاعدکننده ای نشان می دهد که اینترنت کردی چگونه تلاش می کند تا مرز آشکاری میان هویت ملی پان کردی در برابر گفتمان بیشتر اقلیمی - با وجود ظرافت های پان کردی - تلویزیون کردستان (KTV) بوجود بیاورد.

فصل هشتم، تحلیل متنی (کلامی و سمعی - بصری) محتوای وب سایت های مختلف را با تمرکز بر استراتژی های گفتاری، مانند: رویه های نامگذاری، اشارات و فراواژگانی شدن را در بر می گیرد. یکی از سوالات اصلی پژوهش که در این فصل پاسخ داده می شود، این است که آیا منابع آنلاین بیشتر ابزاری جهت تکوین وحدت هویت ملی کردها بوده اند یا عاملی در راستای تجزیه و از هم گسیختگی آن. برای نمونه: براساس مشاهدات نویسنده، گفتمان اینترنت کردی، فراتر از اختلافات منطقه ای، فرقه ای و زبانی، در راستای تقویت یک حس تعلق جمعی، به وضوح پان کردی است، اما سهوا تمایزات میان کردها را نیز برای خود آنها مسجل می کند؛ تمایزاتی که حتی اساسی به نظر می رسند. به عنوان مثال، او ماهیت دو استاندارد زبانی کردی، یعنی؛ گویش کرمانجی مبتنی بر الفبای لاتین و گویش سورانی مبتنی بر الفبای اصلاح شده عربی را نشان می دهد- و این مساله را طرح می کند که آیا استفاده از آنها در اینترنت باعث جدایی و از هم گسیختگی بیشتر در میان کردها می شود.

فصل نهایی کتاب به رویه های اجتماعی - فرهنگی، به عنوان سطح محوری گسترده‌یی برای چارچوب تحلیل گفتمان انتقادی سه بعدی اختصاص یافته است. نویسنده در اینجا، یافته های خود را در کاربست گفتمانی و سطوح متنی در چارچوبی وسیع تر از شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی قرار می دهد، که در آن متون تولید و تفسیر شده اند. نویسنده به بررسی علل، اهداف، ارزش ها یا انگیزه های احتمالی اجتماعی، اقتصادی و سیاسی که ممکن است در پس یک گفتمان هویتی خاص قرار گیرند و نیز پیامدهای احتمالی این گفتمان های هویتی برای کردها در رسانه ها می پردازد.

از آنجا که الگوی فرکلاف شامل سه سطح تحلیل جداگانه نیست، بلکه سه جنبه مکمل یک رویداد ارتباطی را در بر می گیرد (Fairclough, 1995)، تعیین خط تمایز روشنی بین سطوح تحلیل فرکلاfi، به ویژه بین تحلیل کلان کاربست های گفتمان و تحلیل متنی خرد دشوار بنظر می رسد. با این وجود، شیخ الاسلامی در کاربست این چارچوب برای تمیز داده های خود و ایجاد تمایز روشن میان سطوح دوگانه، موفق عمل کرده است. اینجاست که طرح رویکرد تاریخی گفتمان به نویسنده کمک کرده تا با موفقیت، به صورت نظام مند به سطوح تحلیل خود بپردازد. این رویکرد انتخابی با ارائه تحلیل روشنی از برساخت گفتمانی هویت کردی اثبات کرد، بسیار مثمرتر است. با توجه به نقش حیاتی تحلیل متنی دقیق در این مطالعه، بهتر بود نمونه های بیشتری از این تحلیل، به ویژه در فصل ۸ که در آن نویسنده تحلیل متنی دقیقی از اینترنت کردی ارائه کرده، ذکر شود. هرچند، این نقص جزئی چیزی از غنای متنی تحلیل نمی کاهد.

به طور خلاصه، این کتاب سهم مهمی در درک ما از روابط پیچیده میان گفتمان، قدرت و تکنولوژی های رسانه ای دارد. به طور مشخص تر، سهم این مطالعه دوسویه است: در حالی که با نشان دادن کاربست پذیری تحلیل گفتمان انتقادی برای گفتمان هویتی یک ملت بدون دولت در حوزه تحلیل گفتمان یاری می رساند، همچنین دیدگاه ارزشمندی در زمینه مطالعات کردی فراهم نموده است، چنان که به طرز قابل توجهی به بازنمایی نقاط اشتراک و روابط بین فن آوری های ارتباطی مدرن، زبان و هویت، و شیوه هایی که زبان و گفتمان در ساخت هویت ملی کُردی عمل می کنند، پرداخته است.

Deniz Ekici
Middle Tennessee State University
dekici@mtsu.edu
Critical Discourse Studies, 2013

References:

- Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origins and spread of nationalism*. London: Verso.
- Billig, M. (1995). *Banal nationalism*. London: Sage.
- van Dijk, T. A. (2003). *Critical discourse analysis*. In D. Schiffrin, D. Tannen, & H. E. Hamilton (Eds.), *The handbook of discourse analysis* (pp. 352–371). Oxford: Blackwell.

Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London: Longman.

Hassanpour, A. (1998). Satellite footprints as national borders: Med-tv and the extraterritoriality of state sovereignty. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 18(1), 53–72.

McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. New York, NY: Mentor Books.

Romano, D. (2002). Modern communications technology in ethnic nationalist hands: The case of the Kurds.

Canadian Journal of Political Science, 35(1), 127–149.

Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M., & Liebhart, K. (1999). *The discursive construction of national identity*.

(A. Hirsch & R. Mitten, Trans.). Edinburgh: Edinburgh University Press.

این متن به صورت اختصاصی جهت انتشار در کانال خانه کتاب کردی به نگارش درآمده است و هر نوع بازنشر آن با ذکر منبع «کانال خانه کتاب کردی / @kurdishbookhouse مجاز می باشد.

آدرس تلگرام خانه کتاب کردی:

<https://t.me/kurdishbookhouse>